

Javaslat az Új Széchenyi Terv egészségturizmussal foglalkozó részének öko- és aktív turizmus feltétel-fejlesztéssel történő kiegészítésére

Az Új Széchenyi Terv közel sem szentel annyi figyelmet a turizmusfejlesztésre, mint amennyit 10 évvel ezelőtti, első változata kínált, bár a hegyvidéki természetjárás-feltételek javítására, ha úgy, tetszik, a nemzeti parkok öko- és aktív turisztikai feltétel-fejlesztésére akkor sem került annyi figyelem, mint a gyógyturizmusra, fürdőfejlesztésre. Nem véletlen a „feltételek” kifejezés ismételtetése, mivel a hegyvidéki turizmusfajták marketingje (öko- és aktív turizmus, 2007: Zöld Turizmus Éve; Nemzeti Parkok Hete stb.) sokat fejlődött, a Széchenyi Tervnek köszönhetően indult útjára a Cartographia Kft. *turistakalauz* sorozata, viszont pl. a nemzeti parkokba „csábított” látogatók – néhány kivételtől eltekintve (pl. *barlang-bemutatók fejlesztések az Aggteleki ill. a Duna–Ipoly Nemzeti Park keretében*) – nem találkozhattak átfogó, rendszer-szemléletű fejlesztésekkel. Még a turistajelzések felújítását is csak az ISM (majd a GYISM) támogatta (2001-2003 között), és szintén az ISM támogatásával készülhetett el az *Országos Kéktúrát* bemutató *turistakalauz*.

A magyarországi nemzeti parkok látogatói körében végzett legutóbbi kutatás szerint (MT Zrt. 2009) a magyarországi nemzeti parkok önálló turisztikai vonzerőként és kiegészítő programként is **jelentős érdeklődésre tartanak számot...** a térképek, útikönyvek továbbra is a tájékozódás fontos eszközei ... elmondható, hogy a programok, a jelzett turistautak, az étkezési lehetőségek a helyi közlekedés, a higiéné (szemégyűjtés, toalettek, tisztálkodási lehetőség) és a kiszolgálás kedvessége hagyott némi kívánnivalót maga után.”

A fentiek alapján, az új Széchenyi Terv I.1. pontjához (Egészségturizmus > Az egészségturizmus célkitűzései > Elmaradott térségek felzárkóztatása /49.o./) kapcsolódva tehát **az egészségmegőrzés keretében – az öko-, aktív (természetjáró) turizmust egyértelműen egészségturizmusnak, rekreációs programnak elfogadva – javaslom a hegyvidéki ökoturisztikai természetbarát (természetjáró, kerékpáros) turisztikai fejlesztések, programok elindítását, a feltételek (kiadványok, közlekedés, turistautak és -jelzések, erdei létesítmények stb.) javítását, a kiemelt, turisztikai kínálati célterületek (pl. Duna–Ipoly N. P., Bükk N. P.) meghatározását.**

Dr. Madas László, a Pilisi Parkerdőgazdaság egykori igazgatója már 1979-ben a budapestiek „zöld gyógyszertárnak” nevezte a Visegrádi-hegységet, de megidézhető Kéthly Anna is, aki 1947-ben egy turistaház átadásakor azt mondta: „Amennyi turistafekhelyet létesítenek az országban, kétszer annyi kórházi ágy válik majd feleslegessé az egészséges életmód népszerűsödése következtében.”

Ezen célterületek persze csak akkor tölthetik be valódi, turisztikai kínálatbővítő, a szolgáltatásoknál jelentkező területfejlesztő, bevételtermelő küldetésüket, ha **a területek állami vagyongazdálkodása megváltozik, a környezetbarát közlekedési feltételek (pl. kisvasutak) ill. egyéb szolgáltatások helyzete hosszú távra tervezhetően stabilizálódik.**

A „nyugati” országok hegyvidéki turistakultúrája mellett számunkra követendő példa a Magas-Tátra lengyel ill. szlovák oldali természetjáró/turisztikai szolgáltatás-rendszere, mely a Szlovák Paradicsom hegyvidéki nemzeti parkjában is látható, tapasztalható. Az erdőgazdálkodási szempontok egyértelműen csak „követik a sorban” a természetvédelmi, turisztikai érdekek igényét, pl. rönkszállítás a turistautakon elképzelhetetlen...

Az új Kormányának minden lehetősége adott, hogy az alacsony költségigényű hegyvidéki turisztikai fejlesztéseknek **megteremtse a hátteret**, ráadásul ebben partnere lehet a parlament összes pártja is. Egyszerűen végre kell hajtani az *Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégiában* foglaltakat:

„Védett hegyvidékeink csak úgy lehetnek versenyképes, kínálatbővítő ökoturisztikai „termékek”, ha az erős természetvédelem – kezelői jogokkal, megfelelő szervezeti, működési feltétel-háttérrel, általa irányított nonprofit (erdő)gazdálkodással biztosított vonzó, fenntartható környezettel, a környezetbarát turizmus elfogadott formáira tekintettel – az ökoturisztikai marketingrégiók (pl. hegyvidéki nemzeti parkok) védelem alatt álló részének teljes jogú gazdája lesz.”

„10.7.4 VII.Prioritás/4.Intézkedés: Az erdőgazdaságok és a természetvédelem tevékenységének összehangolása az ökoturizmus érdekében”
(Pannon Egyetem Turizmus Tanszék – Aquaprofit Zrt, 2008.)

Dr. Illés Zoltán, az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága elnöke, 2000.02.23.:

„Az Ön által 7 pontba foglalt célkitűzések megvalósítása a természetvédelmet, a zöld turizmus érdekeit és a nemzeti parkok rendeltetésszerű működését szolgálhatná. Levele értelmében, az ezzel kapcsolatos konkrét tervre, esetleges intézkedésekre vonatkozó elképzeléseit, javaslatait örömmel várom.”

Elkészítettem, megküldtem – kézzelfogható, érzékelhető eredmény nélkül.

Szabó Imre környezetvédelmi miniszter, mr1 Kossuth Rádió, Napközben c. műsor, 2008.05.26.:

„a nemzeti parkok területéhez tartozó erdők a mostani erdőgazdálkodás és erdőfelügyelet tekintetében a nemzeti parkok kezelésébe kerülnek. Tartós állami tulajdonban maradnak és a nemzeti parkok kezelésébe kerülnek. ... az erdő jóléti funkciója lesz, az ami előtérbe lép, és onnantól kezdve az odalátogatók szempontjai, az erdőnek a levegőtisztaságban betöltött szempontjai erősebbek lesznek, mint mondjuk az éves gazdasági mutatók [értsd: erdőgazdálkodási mutatók]. ... az útvonalak felújítására [értsd: turistaútjelzések karbantartása] az idegenforgalmi szaktárcákkal, a Sport Szakállamtitkársággal, a természetvédelemben dolgozó hatóságainkkal egy összefogással egy olyan alapot tudunk képezni, ami kiszámíthatóvá, rendszeressé teszi a felújításokat.”

Mindezekből ezidáig semmi sem valósult meg.

dr. Zlinszky János főosztályvezető, Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosi Hivatala, 2010.07.30.:

„Helyesnek tartanánk, ha az állami tulajdonú védett erdők a nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásába kerülnének.”

A 2009. évi, az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény preambuluma rögzíti: *„Az erdő fenntartása, gyarapítása és védelme az egész társadalom érdeke, az erdő fenntartója által biztosított közérdekű szolgáltatásai minden embert megilletnek, ezért az erdővel csak a közérdekkel összhangban szabályozott módon lehet gazdálkodni.”*

Ezek az elvek a hegyvidéki nemzeti parkok tekintetében csak úgy biztosíthatók, hogy **az Aggteleki, a Bükki és a Duna–Ipoly Nemzeti Park állami tulajdonú erdőterületeinek kezelése (az érintett erdészetek tárgyi/személyi állománya), nonprofit gazdálkodásának irányítása átkerül az érintett nemzeti park igazgatóságokhoz.** (Romániában a 2010-ben felállt új kormányzati struktúrában az erdők, az erdőgazdálkodás a környezetvédelmi tárcához került...)

Előterjesztés a Kormány számára nemzeti parkjaink értékeinek védelme, turizmusa, települései, szolgáltatásai érdekében:

1. **A nemzeti parkok teljes, a tájvédelmi körzetek meghatározott (pl. fokozottan védett) területein a nyereségérdekelt erdőgazdálkodás nonprofitá alakítása**, az üzemtervek végrehajtásának felfüggesztése, a természetvédelem zónáira tekintettel történő újraszerkesztése. (Intézkedési feladat: *„A nemzeti parkokban a fenntarthatóság és a védelem érdekeit figyelembe vevő erdőgazdálkodás kialakítása.”* (Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia 10.7.4))
2. **A védett állami hegyvidéki erdőterületeket a természetvédelemért felelős szakállamtitkárság felügyelje**, a gazdálkodás, a védett terület komplex irányítása kerüljön át a nemzeti parkok igazgatóságaihoz. Ez lenne a valódi állami erdőgazdálkodás.
3. A nemzeti parkokban **a nonprofit** erdőgazdálkodást a természetvédelem, **a fenntarthatóság elve, érdeke**, ésszerű igénye és ne a merkantilista szemlélet szabályozza.
4. A vadgazdálkodást a védett erdőterület vadeltartó-képességének ismeretében – különleges rendeltetésű vadászterületté nyilvánítva – a nemzeti parkok igazgatóságai szabályozzák.
5. Az **értékesített fa hasznát**, az egyéb (pl. turisztikai) bevételeket, a szolgáltatói (magán)szféra befizetett adójának kikalkulált %-át átlátható módon vissza kell forgatni a fenntartható természetvédelem és az ökoturizmus helyi (kistérségi) forrásaihoz, önfejlesztő fejlődést garantálva.
6. **Az ökoturizmus** marketingjét (*turistakalauzok, -térképek, honlapok, képeslapok, prospektusok*), **érdekvédelmét**, háttér infrastruktúrájának kiépítését, fenntartását, típusainak szabályozását a nemzeti parkoknál, az elmaradott régiókban **fel kell fejleszteni**.

A Kormány lehetőség szerint **támogassa a hátrányos helyzetű térségeket** (pl. Cserhát, Cserehát, Ormánság stb.) és az országos vagy nemzetközi jelentőségű, kulturális értékű útvonalakat bemutató **turistatérképek, turistakalauzok kiadását**, az első Orbán kormány gyakorlatát folytatva **finanszírozási támogatással** (Széchenyi Terv, ISM támogatások, ökoturizmus marketingfejlesztési pályázatok) **segítse olyan turistakalauzok kiadását, amelyek fogyasztói árában nem érvényesíthetők azok elkészítési költségei** (pl. kéktúra kalauzok, tervezett zárandok út kalauzok, elmaradott, forráshiányos vidékek turistakalauzai). Ez különösen a Cartographia Kft. 2004-ben történt privatizációja okán fontos, hiszen a (vad)piaci viszonyok közé kényszerített korábbi nemzeti térképkiadótól nem várható el veszteséges, vagy csak nehezen megtérülő kiadványok készítése, melyek multiplikátor hatásukkal fogva viszont fontos szerepet tölthetnek be a természetjárás, az egészséges életmód szolgálatában, az adott térség turisztikai marketingjében. Megfontolandó az országos turistatérkép (és költségvetési támogatással létrehozott) turistakalauz sorozat állami visszavásárlása, egészségmegőrző kiadvány sorozatként történő, a turistaút-hálózattal megfeleltethető folyamatos kiadása (MT Zrt., FÖMI – Földmérési Intézet).

7. A költségviselés/hasznosulás elvén (!) külön költségvetési soron kell biztosítani a **hegyvidéki turisztikai berendezések** (pihenők, források, kilátók, emlékhelyek, információs táblák, turistaútjelzések stb.) **fenntartását**.

Az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (10.1.2: Aktív, természetjáró infrastruktúra fejlesztése) is szükségesnek tartja „a jelzett turistautak, jelzések jogi védelmének megoldását” ill. az „országos támogatás és megoldás/rendszer” létrehozását „a túraútvonalak karbantartására”.

Az országosan **mintegy 13 ezer km hosszú gyalogos turistaút-hálózat** – mely az elmúlt években **újabb jelentős, kulturális vonatkozású hálózati elemekkel is bővült és jelenleg is bővül**, pl. Vasfüggöny túraút, közép-európai Mária Zárandokút, Szent Márton kulturális és zárandokútvonal, Palóc Piros turistaút – **útjelzései** jórészt ma is **önkéntesek által**, azaz társadalmi munkában (!) készülnek.

Az új **erdőtörvény** kimondja: „*Turista útvonalat jól láthatóan, az e törvény végrehajtására kiadott jogszabály szerint jelzéssel kell megjelölni, és nyilván kell tartani.*” (2009. évi XXXVII. törvény, 93.§, (6) bekezdés), de a **hivatkozott végrehajtási jogszabály (még) nem készült el, mely rendelkezhetne arról, kinek hogyan miből stb. lenne ez a feladata.**

A társadalmi szervezatként **közcélú feladokat** gyakorlatilag belső indítatásból, a turistahagyományok ápolásával és az ebből fakadó szakmai kompetenciával **ellátó turista-természetjáró szervezetek eszközök hiányában a társadalom számára megfelelő szinten nem képesek a természetjárás érdekeit képviselni, a gyalogos turistautak járhatóságát, követhetőségét garantálni.**

Európában egyedülállóan logikus **magyar turistaútjelzés-rendszer hálózatának, jelzéseinek, festésének státusza, karbantartásának módja** rendezetlen, anyagi forrásai esetlegesek, tervezhetetlenek.

A **gyalogos turizmusnak, természetjárásnak** szükségük van egy felelős, garanciákkal, jogkörökkel és anyagi forrásokkal felruházott érdekvédelmi, -képviseleti és szakmai koordinációs (ernyő)szervezetre, amely a kijelölt gyalogos útvonalak (országos- és helyi turistautak, zárandokutak) **kezelőszervezeteit országosan összefogja. Legfontosabb feladata a gyalogos turistáskodás feltételeinek, érdekeinek védelme** (térképek, kiadványok, marketing, közlekedés, erdőgazdálkodás, természetvédelem, egészség-megőrzés, környezettudatos nevelés stb.) **mellett a kijelölt gyalogos útvonalhálózat kezelése, védelme, nyilvántartása, fenntartásának és szükséges mértékű fejlesztésének megszervezése, a kapcsolódó kommunikáció.**

A **turista-szervezetek** – elsősorban a Magyar Természetbarát Szövetség tagszervezetei – **jelenleg társadalmi, civil szervezetekként a turistaútjelzés-hálózat fenntartásával közcélú állami feladatokat látnak el** (nem saját tagságának festi a jelzéseket), ezért e tevékenységének elvégzéséhez **normatív állami támogatásban kell részesülniük.** Ha az erdő – erdőtörvényben is kimondott és rögzített – a) gazdasági, b) természetvédelmi és c) **turisztikai jelentőségét elfogadjuk, ez utóbbinak is megfelelő súlyú érdekképviselete és szakmai, szervezeti, anyagi bázisa kell legyen.** Árulkodó tény, hogy a 2009-ben hatályba lépett **Erdőtörvényben** csak a 93. §-ban (!) jelenik meg először – az általánosság szintjén – a „*turistaút*” szó.

A **fenntartás takarékos, átlátható, ellenőrizhető, felügyelhető és hatékony módja csak megfelelő kezelő ill. koordináló szervezettel, rendszeres, hosszú távon tervezhető állami támogatással képzelhető el.** Csak így garantálható a megfelelő minőségű, egységes kivitelezéssel készülő turistaútjelzések elkészítése.

A **minimális, de folyamatos normatív támogatással** kiválthatóak az áttekinthetetlen, kiszámíthatatlan nyílt pályázatok, amelyek a költségvetési pénzek ellenőrizhetetlen, sokszor minősíthetetlen erdei piktorcodást eredményező kiáramlása mellett igen gyenge hatásfokkal segítették a követhető turistaúthálózat fenntartását. (A közúti jelzések sem nyílt pályázatok útján, hanem kezelőszervezeten keresztül kerülnek az utakra!)

A turistautak/tanösvények járhatóságára (pl. kerítések, benőtt ösvények, rönkszállító nehézgépjárművek útrombolása) **kiemelt figyelmet kell fordítani, a turistautakon történő gazdálkodási/szállítási célú gépjármű-közlekedést is meg kell tiltani**, ill. ha az a termelési helyszín miatt elkerülhetetlen, az *Erdőtörvény* 93.§ (3) bekezdése szerint a turistautat az igénybevételt követően haladéktalanul helyre kell állíttatni.

A Kormány ismerje el a nemzeti parkok, kiemelt hegyvidéki üdülőterületek (pl. Mátra) területén futó **turistautak egészségmegőrzésben, ökoturizmusban betöltött szerepét. Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia 10.1.2: Aktív, természetjáró infrastruktúra fejlesztése: „Az ökoturisztikai központokat összekötő gyalogos és kerékpáros hálózat alapjainak megteremtése, a meglévő hálózat minőségi javulása, tartós állagmegőrzése.”**

8. A költségviselés/hasznosulás elvén (!) külön költségvetési soron kell biztosítani **a turisztikai közösségi közlekedési szolgáltatások** (erdei kisvasutak, a részben turisztikai célú MÁV, Volán vonalak) **megrendelését, használhatóságát.** (Az előző Kormány a turisztikai célú közlekedési szolgáltatást nem ismerte el közszolgáltatásnak.)

Az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia rögzíti: *„Az ökoturizmus egyik feltétele a természetbarát közlekedési módok preferálása és elősegítése... Egyes utazási módok – pl. kisvasutak – az ökoturisztikai termék részei az élmény és a közlekedés jellege miatt.”* (10.4.1: Környezetbarát- és tömegközlekedési módok használatának elősegítése)

Az erdei vasutak üzemeltetési költségfinanszírozása vagy a turisztikai közösségi közlekedési szolgáltatás megrendelése (a négy, nem erdőgazdasági háttérű vasútüzem pozitív diszkriminációjával) 2011-től összevont helyen és forráscím-szó alatt, önálló soron jelenjen meg a költségvetésben. Ez biztosíthatja a kisvasutak, sőt a csak részben turisztikai célokat szolgáló más közösségi közlekedési eszközök működésének társfinanszírozását is (pl. *cuha-völgyi Győr–Veszprém MÁV vonal*). **Javasoljuk tehát, hogy "Elsősorban turisztikai célú közösségi közlekedési viszonylatok szolgáltatás-megrendelői pozícióból történő állami finanszírozására elkülönített tárcaközi célelőirányzat" munkanéven, egy központosított állami forráshelyről történjen a kisvasutak működésének, sőt fejlesztésének finanszírozása.**

A MÁV működő hálózatából ill. a Vasúti Törvény (2005. évi CLXXXIII.sz. tv.) 2. sz. melléklete vagy annak módosítása (pl. 2008.12.01.) szerint felszámolt, ill. a felújítások során a pályákból **kikerült sínszálak és a hozzájuk tartozó kapcsolószerek, adott esetben mozdonyok, kocsik – ócskavasként történő értékesítésük helyett – a kisvasutak számára felajánlásra, őrzött letárolásra kerüljenek.** Ezen anyagok erdei kisvasutaknál történt újrahasznosítása jelentős, de takarékos pályafejlesztést jelent. (A kisvasutak pályafelújítása csak így lehetséges /pl. *Királyrét 1980, Pálháza 1996, Szob 2007/.*)

Az eredményes működés érdekében szükséges a vonalak fejleszthetőségének (pl. *Lillafüred: mahócai szárnyvonal; Kémence: Fekete völgy–Hajagos stb.*), megközelíthetőségének (*Diósjenő MÁV vá.–Kémence*) áttekintése, de elsősorban a kiemeltként nevesített majd törölt **Szob–Nagybörzsöny közötti kisvasút teljes, turisztikai célú helyreállítása – II. ütem** projekt befejezése (*Márianosztra–Nagyirtás vonalrész újjáépítése, a Nagyirtás–Nagybörzsöny 2011-ben lejáró műszaki engedélyű szakasz felújítása*).

A jórészt turisztikai funkciót betöltő, szezonálisan üzemelő, környezetbarát kisvasutak működtetésének és a fejlesztés kérdéseinek összehangolt, takarékos és hatékony megoldása, a térségi turisztikai marketingbe történt fokozottabb beemelés, a vasútbiztonsági előírások életszerű kialakítása érdekében **egy témafelelős kormánybiztos kinevezését javasoljuk.**

A nemzeti parkokra érvényes, az ökoturizmusnak „megágyazó” területkezelést legelőször **modellterületként a Magas-Börzsönyben, a Duna-Ipoly Nemzeti Park** tájegységében, a Királyrét–Diósjenő–Kémence–Nagybörzsöny–Márianosztra–Kóspallag–Királyrét által határolt körben javasoljuk megvalósítani. (Az *Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia intézkedési feladatként írja elő: „hegyvidéki védett területeken olyan ökoturisztikai mintaterült létrehozását, ahol a fentebb említett markáns környezetromboló tevékenységek teljesen kizárásra kerülnek.” – 10.7.4: Az erdőgazdaságok és a természetvédelem tevékenységének összehangolása az ökoturizmus érdekében*) A terület viszonylagos érintetlenségének köszönhető természeti értékei, téli-nyári turisztikai lehetőségei (természetjárás, kerékpározás, télisportok Nagy-Hideg-hegyen), a térség szélét érintő kisvasútvonalak környezetbarát közlekedési eszközei (a *Szob–Nagybörzsöny kisvasútvonal teljes, turisztikai célú helyreállításának befejezésével*), a perem településeinek turisztikai fogadóképességei, látnivalói, s nem utolsósorban az érintetlennek mondható hegység Budapesthez és a Dunakanyarhoz való közelsége, jó megközelítési lehetőségei optimális feltételeket kínálnak egy hegyvidéki **„ökoturisztikai rekreációs paradicsom”** kialakításához. (A „Börzsöny–Ipoly völgye (öko)Turisztikai Régió” megalakítását a hegység 20 önkormányzata közül 16, ill. több civil szervezet és turisztikai vállalkozó is támogatta.)

Összefoglalva:

A hegyvidéki nemzeti parkokban először a Magas-Börzsönyben, mind modellterületen **teremtsen a Kormány az egészségmegőrzésnek, a rekreációnak, az aktív és ökoturizmusnak (természetjárásnak) alárendelt erdőkezelési, azt segítő közlekedési (infrastrukturális) háttérfeltételeket**, tegye lehetővé az erdei létesítmények (források, pihenők stb.) **fenntartását, a turistaútjelzések – szakszerű kezelői szervezeten át, önkéntes, közcélú munkával történő – folyamatos karbantartását** (2011 az önkéntesség éve) ill. a hátrányos helyzetű régiókat, vándor-útvonalakat (*Kéktúra, Mária út*) bemutató színvonalas **turistakalauzok** (meghívásos pályázatú) **kiadásának támogatását**. Az új hegyvidéki kínálat a szabadidő egészségmegőrző eltöltésén túl a szomszéd országok hegyvidéki kínálatával szemben versenyképessé, bevételtermelővé teheti a magyar nemzeti parkokat, segíti a felzárkózásban a jelenleg hátrányos helyzetűként ismert régiókat.

Berki Zoltán térképész

a turistakalauz sorozat szerkesztője

a Nagybörzsöny–Szob Erdei Kisvasútért közalapítvány kuratóriumi tagja

a Magyar Természetbarát Szövetség Gyalogtúra Bizottság Turistaút Albizottság vezetője

berki.zoltan@t-online.hu

Turisztikai közlekedési szolgáltatás a Csorba-tónál

Turistaútélágazás a Magas-Tátrában a nemzeti park turistaút-táblájával